

INDHOLD

Indledning 8

Præsentation af kapitlerne 12

1. Supervisor i sundhedsvæsenet 14

af Annemette Olesen

Introduktion 14

Hvorfor er der behov for faglig supervision? 15

Professionelle hjælpesamtaler 17

Hvordan kan man organisere faglig supervision? 21

Er der behov for alternativer til traditionel supervision? 27

Et bud på mulige svar på casen 29

2. Kollegial supervision 31

af Bente Frederiksen og Anne Juutilainen

Introduktion 31

Hvorfor kollegial supervision? 32

Udfordringer 37

Feedback – udvikling af personlig stil 40

Arbejdsgrundlag – en proces i forandring 43

3. Kognitiv supervision 45

af Annette Morsing

Introduktion 45

Den kognitive grundmodel 46

Fra terapi til supervision 49

Vejledt opdagelse – sokratiske dialog 52

Krav til supervisor	67
Planlægning af et supervisionsforløb	67
Hvordan kommer man i gang?	68

4. Narrativ bevidning som refleksionsform 71

af Dorte Lund-Jacobsen

Introduktion	71
Den narrative tilgang	73
Hvad konstituerer en historie?	74
Identitet, magt og eksternaliserende praksis	76
Bevidning	77
Bevidning gennem brug af poetisk sprog	85
Supervision pr. brev	87
Afslutning	94

5. Kreative redskaber 98

af Anne Juutilainen

Introduktion	99
Del 1: Centrale begreber	100
Del 2: Anvendelse af redskaber	104
Del 3: Forberedelse af gruppen	118
Afslutning	123

6. Gruppeprocesser i supervisionsgruppen 125

af Eva Just

Introduktion	125
Viden om grupper	126
At være sig selv og samtidig indgå i en gruppe	129
Supervisionsgruppens kontrakt	
– formål, rammer, lederskab	131
At blive til en gruppe	135
At lære metoder i supervisionsgruppen	144
Afslutning	149

7. Supervisor som konfliktløser 152

af Marion Thorning

Introduktion 152

Del 1: Den professionelle konfliktrådgiver 153

Del 2: Den vigtige anerkendelse
og nødvendigheden af at søge hjælp 159

Del 3: Konflikt i supervisionsgruppen 167

8. Sprogspil om følelser i supervision 178

af Helle Merete Nordentoft

Introduktion 178

Del 1: Det teoretiske og metodiske grundlag for analyserne 179

Del 2: Reformuleringer som „det supervisoriske sprogspil” 183

Del 3: Ændringer på konferencerne efter supervision 191

Konklusion 202

Efterskrift: Om følelser bag kulissen 203

Forfatterne 208

INDLEDNING

Supervision i sundhedsprofessioner – perspektiver og metoder er skrevet til supervisorer, der superviserer enkeltpersoner eller grupper af personer, hvis arbejde er at hjælpe de mennesker, som er i kontakt med sundhedsvæsenet – måske på grund af et traume eller alvorlig sygdom. At arbejde med mennesker fordrer, at den sundhedsfaglige person forholder sig til relationen mellem sig selv og patienten/klienten. Behovet for læring i supervision retter sig mod: udvidelse af forståelsen for egen praksis, samspillet mellem de involverede personer og den sammenhæng, praksis udspiller sig i. Hensigten med denne bog er at give supervisor inspiration og ideer til nye handlemuligheder med at skabe et rum for disse faglige og personlige læreprocesser. Udover, at målgruppen for denne bog er supervisorer i sundhedsvæsenet, er den tiltænkt professionelle, som beskæftiger sig med andre faggruppers refleksion over praksis.

Supervision som metode til refleksion er overvejende en pædagogisk, psykologisk proces, hvor den enkelte forholder sig til sit professionelle arbejde, både det faglige og det relationelle og set i lyset af den kontekst, arbejdet udføres i. I forståelsen af begrebet professionel ligger der udover den rent faglige også den personlige dimension, som fordrer, at man også forholder sig til sig selv som menneske. Oftest foregår refleksionerne i en gruppe, hvor gruppen bidrager til at tænke i nye retninger. Indholdet af supervisionen er samtale, refleksion og bearbejdelse af oplevelser fra praksis ud fra forskellige metodiske tilgange. Metoden vælges afhængigt af den situation, der bringes til supervision, og den kontrakt, der er indgået med gruppen.

Supervision tager i denne bog udgangspunkt i socialkonstruktivistisk tænkning, som kan forstås ved, at: „[...] erkendelsen af omverdenen er påvirket af den sociale sammenhæng“, at „[...] vores subjektive (indre) opfattelser og viden er bestemt af den sociale kontekst“. Ligeledes at socialkonstruktivisme indfanger både: „[...] den indre virkelighed, der er socialt konstrueret [...]“ og „[...] den ydre sociale verden i form af teknologiske artefakter“.¹

I denne bog forstås supervision på en sådan måde, at den enkeltes fortælling, der bringes til supervision, er et udtryk for fortællerens opfattelse af situationen, som udspillede sig, og at de omkringliggende vilkår (artefakter) har betydning for situationen – altså at fortællingen ikke er: „sandheden om, hvad der rent faktisk gik for sig”. I denne forståelse er der et utal af vinkler/opfattelser at se sagen fra, hvor hver vinkel viser nye betydninger og på en måde giver en ny fortælling, hvilket gør op med den tænkning, at der eksisterer én virkelighed og én sandhed.

Den fortælling, der bringes til supervision, erkendes gennem en sprogliggørelse og præges af den sammenhæng, den fortælles i, og af de personer, som er til stede. Ligeledes bliver forståelsen farvet af de briller, som deltagerne har på. I supervision bringer deltagerne problemstillinger fra deres arbejdsliv med til supervision, hvor forståelsen af situationen eller sagen på en eller anden måde kan være fastlåst, hvor supervisionen hjælper supervisanten via spørgsmål og deltagerens overvejelser til at forstå sin problemstilling på nye måder – hvor det ofte er i en ny forståelse af en situation, handlemulighederne synliggøres. Sproget spiller en særlig rolle i supervision.

Ideen til denne bog er udviklet gennem en årrække og er udtryk for et ønske om både at dele egne erfaringer og imødekomme behov for en bog, som retter sig direkte mod supervisorere i sundhedsvæsenet. Der eksisterer meget, relevant faglitteratur fra forskellige fagområder, f.eks. fra organisationspsykologi, klinisk psykologi eller forskellige terapeutiske retninger, som supervisorere i sundhedsvæsenet ofte først må „oversætte” og omformulere for at kunne anvende i egen praksis. Forfatterne til denne bog bidrager med erfaringer fra deres supervisionspraksis, hvor eksemplerne tager afsæt i supervision af sundhedsarbejdere.

Det kan være vanskeligt – for supervisorere, som arbejder alene – at få viden om de nyeste artikler og bøger inden for dette enorme teoretiske felt som ovenfor beskrevet. Dette gælder specielt, hvis man ikke er i nærkontakt med f.eks. en uddannelsesinstitution. Selv om tiden for længst er løbet fra, at der eksisterer én lærebog, er det alligevel noget særligt at sidde med en bog, som for en tid giver inspiration og fornyelse – det er ønsket med denne bog.

Rent historisk er ideen til bogen udsprunget af et praksisfelt kaldet sygeplejefaglig vejledning: en efteruddannelse, der blev etableret for sygeplejersker på foranledning af den danske kreds af sygeplejedirektører. Hensigten var at uddanne vejledere, som skulle vejlede grupper af

plejepersonale på landets sygehuse og i primærsektoren. Udviklingen i sundhedsvæsenet og efteruddannelsesmuligheder mere generelt har nu erstattet den sygeplejefaglige vejlederuddannelse af en tværfaglig diplomuddannelse for sundhedsansatte. Denne uddannelse kaldes professionsfaglig uddannelse i supervision og vejledning, og målgruppen er personer med en sundhedsfaglig uddannelse. Selv om bogen har et snævert sygeplejefagligt afsæt, kan den anvendes af en langt bredere målgruppe, da metoderne kan anvendes bredt i refleksionssammenhænge.

Alle forfatterne, der bidrager til denne bog, har uddannelsesmæssig baggrund som sygeplejersker, som de har suppleret med føromtalt sygeplejefaglige vejlederuddannelse. I bogen bruges betegnelsen supervision i stedet for vejledning og retter sig dermed mod en bredere sundhedsfaglig målgruppe. Forfatternes sygeplejefaglige baggrund medfører, at mange af de eksempler og cases, der er beskrevet i bogen, er fra dette fagområde, hvilket læseren ikke må se som en begrænsning. De beskrevne metoder og teorier kan anvendes i enhver sammenhæng, som har refleksion over praksis som omdrejningspunkt.

En del af kapitlerne i bogen retter sig mod supervisors handlemuligheder. Her præsenteres forskellige metoder, som supervisor kan anvende til inspiration og fornyelse i sin praksis. Disse kapitler indeholder både teori og begrebsafklaring og beskrivelse af metoderne, hvor der er lagt vægt på det konkrete og direkte handlingsanvisende. To af kapitlerne behandler to centrale temaer. Det ene sætter supervisors rolle i sundhedsvæsenet under lup, og det andet præsenterer et forskningsarbejde, der handler om den forandring, supervision gør for deltagerne. Bogen er således til direkte inspiration for supervisors handlinger og lægger samtidigt op til debat og eftertanke. Hvert kapitel indeholder eksempler og cases fra forfatternes praksis. Casene er anonymiserede, og navne er opdigtede.

Igennem flere år har jeg tænkt på, at der burde skrives en slags lærebog til supervisorere, og ved et tilfælde kom jeg i kontakt med Helle Rex på Hans Reitzels Forlag. I forhold til de overvejelser, jeg allerede havde gjort mig, også mht., hvem der ville kunne bidrage til bogen, var det perfekt timing. Jeg vil gerne rette en stor tak til Helle Rex og til forfatterne for et eksemplarisk samarbejde, som er mundet ud i, at vores bog nu er en realitet. Der er mange mennesker, jeg vil sige tak for på forskellige måder at have støttet op omkring tilblivelsen af denne bog, først og fremmest deltagerne i supervisionsgrupperne, som er aktører i bogens mange praksiseksempler. Uden kolleger, venner og families lyttende ører og oprigtige interesse var det heller ikke kommet så vidt. En særlig tak til supervisorerne: Bente Frederiksen, Lise Hansen, Laila

Mortensen og Bente Sandager, som har været med til de indledende ideer og tanker, der var forarbejdet til bogen – og som har bidraget med konstruktiv kritik og gode ideer undervejs i skriveprocessen. Ligeledes en tak til Karin Kell Nielsen for konstruktiv feedback på kapitlet om kreative redskaber. Til sidst skal mine børn, Line og Frederik, og min mand Søren have tak for deres tålmodighed og opbakning.

Supervisorer i sundhedsvæsenet udfører et stort og betydningsfuldt arbejde med at supervisere og vejlede ansatte i sundhedsvæsenet. Ønsket med denne bog er at anerkende denne gruppes arbejde. Nedenstående digt er skrevet til supervisorer:

Vinduespudserne

*De graver i jorden
Og søger i bøger
De stiller spørgsmål
Og maler og synger
De pudser hinandens vinduer
De vender og drejer
De klapper og puffer
De spiller billard
Og holder brandtaler
De samler brænde til hinandens bål
De griner og græder
De håber og ønsker
De elsker historier
Og skriver (måske) en bog
De spidser hinandens ører
De taler højt og lavt
De spejler og sorterer
De roder og strukturerer
De lægger mystiske kort på bordet
De fortæller hinanden, hvor kloge de bliver
De bruger hjerne og hoved
De krammer, når de kommer og går
De fører hinanden af veje og afveje
Og lytter efter trommer og rytmer*

Laila Mortensen (2003)

Jeg ønsker, at denne bog vil være til inspiration og eftertanke i supervisionspraksis.

Anne Juutilainen, marts 2008

Præsentation af kapitlerne

Det indledende kapitel „Supervisor i sundhedsvæsenet” belyser behovet for supervision af ansatte i sundhedsvæsenet, som beskæftiger sig med menneskearbejde under komplekse og til tider vanskelige forhold. Hovedtemaet er de konflikter og dilemmaer, der kan opstå, hvis supervisor er ansat i den samme organisation som de mennesker, vedkommende superviserer. Her udfordres tavshedspligten og neutraliteten. Ligeledes beskrives, hvordan ledere og supervisere kan etablere en bæredygtig struktur for supervision og metasupervision i organisationen. Derudover omhandler kapitlet, hvordan begrebet hjælpesamtaler er under forandring, set i lyset af den udvikling, gruppesupervisionspraksis har gennemlevet i sundhedsvæsenet i de senere år.

Herefter følger kapitlet „Kollegial supervision”, der beskriver, hvordan en gruppe supervisorer kan arbejde med refleksion over supervisionspraksis – uden den organisatoriske tilknytning til en metasupervisor som beskrevet i det foregående kapitel. Der redegøres for, hvordan rollerne som supervisor og supervisant går på skift mellem deltagerne i gruppen, og hvilke udfordringer der kan være i dette. Via eksempler redegøres der for, hvordan gruppen kan arbejde med nogle centrale områder inden for metasupervision.

De efterfølgende fem kapitler omhandler metoder, som supervisor kan anvende i supervisionspraksis.

Det første metodekapitel „Kognitiv supervision” er nytænkning inden for supervisionspraksis. Der eksisterer megen litteratur om de teoretiske og metodiske tilgange i kognitiv terapi, mens der ikke tidligere er skrevet om kognitiv supervision. I kapitlet redegøres der kort for den teoretiske baggrund, hvor det fremhæves, hvordan den kognitive supervision adskiller sig fra kognitiv terapi. I anden del af kapitlet gennemgås trin for trin nogle af de væsentligste metoder i kognitiv supervision, og hvordan supervisor kan tilegne sig denne metode.

Kapitlet „Narrativ bevidning” beskriver forskellige måder, hvorpå man kan anvende bevidning i en supervisionspraksis, som er narrativt funderet. Der indledes med en redegørelse for den teoretiske ramme og baggrund for den narrative tænknings og bevidnings metode. I kapitlet beskrives, hvordan man som supervisor kan arbejde med direkte bevidning i en supervisionsgruppe, og hvordan indirekte bevidning kan anvendes, når supervisor og deltagerne ikke er fysisk til stede i samme lokale. I denne form kommunikerer deltagerne og supervisor enten via dvd-optagelser eller via breve.

Kapitlet „Kreative redskaber” beskriver alternativer til anvendelse af kommunikation alene som redskab i en supervision. Der præsenteres fire kategorier af redskaber og redegøres for de teoretiske overvejelser i forhold til disse. Der gives ideer til, hvordan redskaberne kan integreres i en supervision og medvirke til trinvist at udvikle deltageres sproglige kompetencer. Det beskrives, hvordan gruppen introduceres til at arbejde med kreative redskaber og hvilke faldgruber, man skal undgå, så redskaberne anvendes som seriøse metoder i supervision.

Kapitlet „Gruppeprocesser i supervisorsgruppen” retter sig mod supervisors kompetencer i at støtte og lære gruppen at arbejde som gruppe. En hyppig kommentar fra deltagere i supervision er, at de lærer af gruppen, og ved, at supervisor udvikler sine metoder til at arbejde med gruppen, kan deltagerne udfordres. I kapitlet berøres processerne omkring gruppens etablering, og der gives forslag til, hvordan supervisor kan understøtte gruppens sociale liv.

Som supervisor bliver man ofte præsenteret for konflikter, og i kapitlet „Supervisor som konfliktløser” beskrives to måder, supervisor kan blive præsenteret for konflikter på. Den ene er, når en konflikt fra supervisantens arbejdsplads bringes til supervision som en problemstilling eller sag. Her gives der anvisninger på, hvordan supervisor kan hjælpe, selv om vedkommende ikke er uddannet i konfliktløsning. Den anden form for konflikt, der behandles i kapitlet, er, når der forekommer konflikter deltagerne imellem i supervisorsgruppen. Her beskrives to metoder, som supervisor kan anvende.

I det afsluttende kapitel „Sprogspil om følelser i supervision” redegøres for nogle forskningsresultater, som viser, hvilken indflydelse supervision har for den enkelte deltager i et supervisorsforløb. Forskningen tager afsæt i observationer af kommunikationen i en tværfaglig supervisorsgruppe og er et led i et ph.d.-projekt på Institut for Sprog og Kommunikation på Syddansk Universitet. Kapitlet adskiller sig på flere måder fra de andre kapitler i bogen. Først og fremmest er dette skrevet som en forskningsartikel og har derfor ikke en supervisorsmetode som omdrejningspunkt. En anden væsentlig forskel er, at kapitlets læsbarhed er en større udfordring. De fleste læsere skal formentligt anstrenge sig mere i læsningen, fordi de anvendte teorier ligger uden for det teorifelt, som supervisorer vanligvis bevæger sig i. Kapitlet lægger et metateoretisk perspektiv på supervision som praksisform, og på trods af, at det er teoretisk vanskeligere tilgængeligt, udgør det et væsentligt bidrag til bogen.

¹ Wenneberg, S.B. (2000). *Socialkonstruktivisme – positioner, problemer og perspektiver*. Frederiksberg: Samfundslitteratur